

Список використаних джерел:

1. Борисенко М.О. Ознаки та принципи правозастосовної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. С. 23–28.
2. Капустинський В.А., Волкова І.В. Теоретичні основи судового правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5(32). С. 84–93.
3. Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 11 томах. Т. 3: Проблемы теории права: Курс лекций. Москва : Статут, 2010. 495 с.
4. Теория государства и права: учеб. / под ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова. Москва : Инфра-Норма, 1997. 570 с.
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави: навчальний посібник. 3-є вид. зі змін. і доповн. Київ : ІСДО, 1995. 156 с.
6. Лившиц Р.З., Никитинский В.И. Принципы советского трудового права. *Советское государство и право*. 1974. № 8. С. 31–39.
7. Лукашева Е.А. Принципы социалистического права. *Советское государство и право*. 1970. № 6. С. 21–29.
8. Теория государства и права : учебник / Кол. автор.; отв. ред. А.И. Королев, Л.С. Явич. Ленинград : Из-во Ленинград. у-та, 1982. 467 с.
9. Ведерніков Ю.А., Грекул В.С. Теорія держави і права : навч. посібник. 4-е вид., доповн. і переробл. Київ : Центр навч. л-ри, 2005. 223 с.
10. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верх. Ради України*. 2004. № 40, 41, 42. Ст. 492 (із наступними змінами).
11. Анишина В.И. Конституционные принципы как основа самостоятельности судебной власти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02 Москва, 2006. 431 с.
12. Рафиков Р.Р. Судебное правоприменение: теоретико-правовой анализ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2006. 19 с.
13. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. URL: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoj_movy_v_11_tomakh/вимога

ЛЕВКУЛИЧ В. В.,

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії
(Ужгородський національний
університет)

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-7>

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ РОЗДОРІЖЖЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Філософія права – одна з найбільш динамічних сфер знання сучасності, адже з приводу її різноманітних теоретико-концептуальних аспектів у середовищі фахівців тривають запеклі дискусії. Такий стан речей є наслідком тієї причини, що філософія права – це сфера знань, яка досліджує світоглядну сутність права, його сенс і покликання, тобто те, з яких причин і задля якої мети суспільство формалізує сферу права. Світоглядний діапазон розгляду будь-якого явища є найбільш розлогим і варіативним, оскільки кожен із можливих світоглядних акцентів розкриває

не просто ракурс аналізу проблеми, а цілий парадигмальний світ зі своїми причинно-наслідковими зв'язками, предметною місією і функціональними обов'язками. Важливість змістовної виразності й конвенційної згоди щодо цих факторів важко переоцінити. Залежно від того, яку смислову ієрархію матиме така предметна визначеність, скеровуватимуться функціональні пріоритети філософії права і відбуватиметься оцінювання результатів її функціонування. Наголошено, що природа права, його походження і фактори, які визначають його генезу, не є предметом консенсусу чи конвенційної згоди, а є маркером проблемності позначеного і праворозуміння в цілому (зокрема, з огляду на широкий діапазон змістовних ознак і різноманітність ієрархій змістовних пріоритетів). З'ясовано, що чимало аналітиків відштовхується від концептуального засновку, згідно з яким право слід розуміти як втілення національного духу народу, адже в тій мірі, в якій вдалося досягти мети втілення національного духу народу, можна констатувати ефективність права у конкретному суспільстві, його когерентність фундаментальним соціокультурним практикам і його легітимність з погляду ментальних автоматизмів такого соціуму. Зроблено висновок, що змістовне увиразнення філософії права перебуває в інтенсивній стадії становлення, з огляду на що деякі дослідники вживають термін «концептуальні альтернативи». Однак більш адекватним, коректним наявним реаліям відповідником є термінологічний маркер «теоретико-концептуальні роздоріжжя», оскільки в багатьох випадках різнотлумачень щодо філософії права йдеться не про безкомпромісні альтернативи, що змушують до вибору за принципом «або – або», а про інтерпретативні моделі на кшталт своєрідних парадигм, кожна з яких (подібно до евклідової та неевклідової геометрій) формально-логічно й аргументаційно коректна в межах певної системи координат.

Ключові слова: філософія права, сфера знання, теоретико-концептуальні аспекти, світоглядна сутність права, причинно-наслідкові зв'язки, предметна місія, функціональні обов'язки.

Philosophy of law – this is one of the most dynamic areas of knowledge of the present – among experts there are fierce discussions about its various theoretical and conceptual aspects. This state of affairs is a consequence of the fact that the philosophy of law is a sphere of knowledge that explores the ideological essence of the law, its meaning and vocation, i.e. why and for what purpose the society formalizes the sphere of law. The philosophical range of thinking about any phenomenon is the most vulgar and varied, since each possible outlook reveals not only the angle of analysis of the problem but the whole paradigmatic world, which has its causal relationships, objective mission and functional duties. The importance of contextual expression and conventional agreement on these factors cannot be overestimated – the substantive clarity of definitions will guide the functional priorities of the philosophy of the law in accordance with the semantic hierarchy, which will evaluate the results of its functioning. It is emphasized that the nature of law, its origin and the factors that determine its genesis, are not subject to consensus or conventional agreement, a marker of problematicness and legal understanding in general – in particular, given the wide range of substantive features and the diversity of hierarchies of meaningful priorities. It has been found that many analysts are pushing away from the conceptual basis according to which law should be understood first and foremost as the embodiment of the national spirit of the people: to the extent that it succeeded in achieving the goal of embodying the national spirit of the people, one can state the effectiveness of law in a particular society, its coherence to fundamental socio-cultural practices and its legitimacy in terms of the mental automatisms of such a society. It has been concluded that the substantive expression of the philosophy of law is in an intense stage of formation, which is why

some researchers use the term “conceptual alternatives”. However, the more adequate, correct available realities is the terminological marker “theoretical and conceptual crossroads”, since in many cases the differences in philosophy of law are not about uncompromising alternatives, which force the choice on the principle of “or – or”, but the model of interpretation peculiar paradigms, each of which – similar to Euclidean and non-Euclidean geometries – is formally logically and argumentatively correct within a certain coordinate system.

Key words: *philosophy of law, sphere of knowledge, theoretical and conceptual aspects, ideological essence of law, cause-effect relationships, objective mission, functional duties.*

Вступ. Варіативність правових основ у житті суспільства, яка є предметом з’ясування філософії права, утворює основний проблемний формат дослідницької проблеми. Філософія права є сферою наукових знань про соціальні, пізнавальні, ціннісні та інші основи права, завдяки яким право виникає й еволюціонує в певному напрямі. Така розлога предметність створює об’єктивні передумови для істотно різних дослідницьких підходів, що слугує джерелом інтерпретаційної напруги.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-концептуальних роздоріж філософії права.

Результати дослідження. Для виконання окресленої дисциплінарної місії філософія права об’єктивно й закономірно змушена оперувати загальними принципами існування, еволюціонування й пізнання правової дійсності. У контексті цих ключових змістовних акцентів філософії права слід увиразнити сутність двох основних функцій цієї сфери знань – світоглядної та методологічної.

Світоглядна функція філософії права полягає у формуванні загального погляду на світ права, правову реальність, на існування і розвиток права як одного зі способів людського буття. Світоглядна функція відштовхується від з’ясування сутності й місця права у життєдіяльності суспільства, його значущості в житті людини й суспільства, інакше кажучи, формує правовий світогляд людини.

Натомість методологічна функція філософії права відображається у формуванні ефективних моделей пізнання права. З цією метою філософія права розробляє методи і категорії, за допомогою яких здійснюються правові дослідження. Узагальненим вираженням методологічної функції права є оформлення наявного знання про право у вигляді способу його осмислення як змістовно-значеннєвої конструкції, що обґрунтовує його основні ідеї.

Філософія права визначає, що коректне сприйняття суб’єктів правосвідомості передбачає вихід за межі суто правового підходу, осмислення цих меж у контексті світорозуміння, зокрема, таких категорій, як справедливість, добро та зло, свобода та рівність тощо. В цілому можна погодитися з тезою, що філософія права не ставить за мету розв’язувати конкретні проблеми правознавства, а тільки допомагає досліднику-юристу чіткіше усвідомити власну позицію, впорядкувати знання, по-новому подивитися на свій предмет у контексті більш широкого підходу [5, с. 11].

Єдиного застереження й аргументаційного коригування потребує теза про те, що розв’язання конкретних проблем правознавства не належить до прерогатив і функціональних повноважень філософії права. Хоча спочатку може здатися, що наведений акцент відповідає дійсності, проте він поверховий, оскільки не враховує важливої обставини, що допомога досліднику-юристу чіткіше усвідомити власну позицію, впорядкувати знання, по-новому подивитися на свій предмет у контексті більш широкого підходу, зрештою, якраз і забезпечує світоглядне, емпіричне і теоретико-методологічне підґрунтя для ефективного розв’язання конкретних проблем правознавства.

Об’єктом філософії права є право в усіх можливих онтологічних і функціональних виявах. У фаховому середовищі таке тлумачення позначене високим рівнем консенсусу,

якого немає у визначенні предмета філософії права, який одні дослідники ототожнюють із юридичним світоглядом, інші – з правом у його основних системних ознаках, правом як системним феноменом, а ще дехто до предметної сфери філософії права відносить причинно-наслідкові зв'язки й умови функціонування права, які розкривають його сутність і смислові ознаки.

В цілому можна погодитися з концептуальним наголосом, відповідно до якого предметом філософії права є неюридичні (граничні) підстави права, що у тлумаченні деяких авторів слушно розкриваються як пізнавальні, ціннісні, соціальні та антропологічні підстави права [5, с. 12]. Зокрема, логічним осереддям предметної сфери філософії права є системна сукупність тих різнопрофільних основ, що слугують своєрідними передумовами появи права і детермінантами його становлення, еволюціонування.

На підтримку цієї тези можна навести ще й таку аргументаційну канву: «Філософія права вивчає гранично загальні, позаюридичні закономірності (основи) права, при цьому часто ґрунтуючись на здобутках інших наук (філософії, соціології, психології, політології, економіки, культурології, антропології, етики тощо), а загальна теорія права вивчає прояви загальних закономірностей безпосередньо в юридичній площині, а також закономірностей нижчого порядку, здебільшого не виходячи за межі юридичних проблем» [3].

Загалом до сфери повноважень філософії права належить здійснення загальнометодологічної рефлексії, спрямованої на пошуки граничних основ, умов існування права, коли право співвідноситься з усією значущою сукупністю людського буття – культурою, суспільством, наукою тощо. Більшість представників фахового середовища схиляється до думки, що філософію права слід позиціонувати як світоглядно й методологічно акцентовану теорію права. О.Г. Данильян пише: «Методологія філософії права являє собою систематизовану сукупність пізнавальних засобів, що дозволяють досліджувати багатогранну правову реальність в її різноманітних зв'язках з іншими сферами суспільного життя, а також теоретичний аналіз (рефлексію) цих засобів. Узагальненим виразом такої системи є різні типи праворозуміння (способи осмислення права) – методологічні парадигми, що володіють цілісністю світоглядно-смислового змісту права та його обґрунтування» [5, с. 25].

Доволі поширеним є концептуальний підхід, згідно з яким філософія права є складовою частиною соціальної філософії. Теоретичним обґрунтуванням єдності соціальної філософії і філософії права слугує один об'єкт дослідження – соціальний світ людини. Соціальна філософія аналізує світ соціального загалом у цілісності його причинно-наслідкових зв'язків, а філософія права віддзеркалює втілення таких причинно-наслідкових зв'язків на рівні норм, законів, приписів. Така взаємодія формує правову реальність як об'єкт філософії права [4, с. 102].

З огляду на міркування, що апіорним обмеженням кожного концептуального акценту є не його змістовна фабула, а переконливість аргументаційного захисту, теза про субдисциплінарну підлеглість, філософія права у соціальній філософії також має право на існування. Однак саме аспект інтерпретації утворює слабке місце наведеного теоретико-методологічного наголосу, позаяк той факт, що соціальний світ людини є спільним об'єктом дослідження соціальної філософії та філософії права, зовсім не обов'язково означає предметну тотожність чи хоча б істотну спорідненість цих дисциплінарних розгалужень суспільствознавства.

Якщо застосувати такий змістовно розлогий критеріальний маркер, як соціальний світ людини, в статусі спільного об'єкта дослідження, то звідси пів кроку до висновку, що єдиною мегадисципліною соціальних наук є соціальна філософія, а решта наук, оперуючи тим чи іншим сегментом соціальної дійсності, перебувають у підлеглому щодо соціальної філософії статусі, а тому є лише субдисциплінами соціальної філософії як єдиної повноцінної наукової дисципліни, яка оперує сферою соціальних реалій. Така дисциплінарна ієрархія також має право на існування, але щодо її інструментальної ефективності й можливостей оптимального приросту наукових знань виникає чимало сумнівів і застережень.

Важлива змістовно-критеріальна особливість філософії права полягає в тому, що сферою її дослідницьких зусиль є природне право. Принагідно зазначимо, що сутність розмежування

права на природне та позитивне полягає в такому: якщо позитивне право відображає конкретно-історичні особливості життєдіяльності країн і народів, то природне право є спільними для всіх країн і народів, його нікого не можна позбавити, бо воно всіма визнається як належне, ніхто не ставить його під сумнів. До переліку таких невід'ємних природних прав належить право на життя, свободу, особисту недоторканність, володіння майном тощо [6, с. 117].

Під позитивним правом слід розуміти чинну систему правових норм, відносин і судових рішень, під природним правом, як правило, – ідеальні першооснови права. Поняття «природне право» виражає глибинну сутність права, а його ідеальність виявляється в тому, що воно, по-перше, існує у свідомості (правосвідомості) як її установка (хоч і виявляється у формах поведінки), по-друге, є ідеалом, тобто очищеною від випадковості формою належного у відносинах між людьми. Крім того, природне право визначає базові принципи, на основі яких приймаються правові норми і відбувається їх оцінка. Така оцінка здійснюється на основі ієрархії цінностей, яка віддзеркалює ставлення людини до навколишнього світу [5, с. 10].

Попри те, що позитивне право не збігається з правом природним, воно повинно відповідати його ключовим вимогам. Що менш істотною є відмінність позитивного права від права природного, то краще для позитивного права, оскільки такий стан речей засвідчує високий легітимізаційний рівень позитивного права. Інакше кажучи, саме собою позитивне право не є предметом філософії права. Позитивне право цікавить філософію права лише у співвідношенні з природним правом, з позиції якого оцінюється чинне право. У такому разі природне право, оцінюючи позитивне право, відіграє роль права в праві. Внаслідок такого співвідношення й оцінки позитивне право виявляється легітимізованим (узаконеним) і водночас лімітованим (обмеженим) у своїх домаганнях [5, с. 12–13]. Іншими словами, позитивне право співвідноситься з природним правом як дійсне з належним. Природне право постає своєрідною ідеальною моделлю, еталоном, взірцем для функціональної критеріальності позитивного права.

Загалом доволі переконливою є аргументація, згідно з якою предмет філософії права співвідноситься з поняттям природного права, а предмет теорії права – з поняттям позитивного права, проте слід підкреслити умовність такого розмежування. Точнішим буде твердження, згідно з яким філософія права вивчає правову реальність, під якою розуміється вся сукупність правових феноменів – правових норм, інститутів, правовідносин, правових концепцій, явищ правового менталітету тощо [5, с. 13].

Доволі слушним буде уточнення, що філософія права оперує всім комплексом явищ і факторів, які підпадають під визначення «правова реальність». Наведену тезу можна навіть посилити, оскільки до сфери повноважень філософії права цілком логічно й закономірно можна віднести будь-яку реальність, котра слугує передумовою правових відносин і здійснює на правові процеси детермінативний вплив. Ключовий проблемний аспект у такому разі стосується **практичної неможливості апіорі провести чітке демаркаційне розмежування на периферії такої реальності стосовно того, які фактори й аспекти ще належать до цієї реальності, а які – вже не належать.** Це призводить до деякої предметної розмитості й розпорошеності філософії права. Однак такий недолік не є фатальним: **якщо сегмент дослідженої реальності справді в якихось аспектах корелює з онтологією і функціональністю права, то його розгляд апостеріорі є коректним і доцільним у контексті філософії права.**

Ще один істотний проблемний аспект полягає в тому, що **природа права, його походження і фактори, що визначають його генезу, усе ще не є предметом консенсусу чи конвенційної згоди представників теоретико-концептуального рівня оперування правовою дійсністю взагалі й філософією права зокрема.** Залежно від того, який із чинників визнається ключовою детермінантою права, здійснюється розмежування філософії права за концептуально-парадигмальними напрямками (школами).

Нормативний і зобов'язуючий статус права полягає у тому, що члени суспільства зобов'язані підкорятися праву, правовим регламентаціям. Тому цілком закономірно, що *нормативний напрям філософії права* тлумачить право як сукупність норм, котрі регламентують

належну (прийнятну для єдності соціуму) поведінку людей. Для цієї інтерпретативної парадигми право є не лише синонімічним, а й змістовно тотожним нормі, нормативності, нормативній регламентованості взаємин у межах соціуму. Саме так інтерпретував право Г. Кельзен у праці «Чиста теорія права» (1934).

Згідно з концептуальним підходом нормативної школи в основі позитивного права знаходиться певна визначальна норма – гіпотетичний постулат, який є результатом аналізу умов ефективності позитивного права. Дотримання цієї ключової норми відкриває перед суспільством можливість керованості, балансу інтересів і функціонування на конвенційно прийнятних принципах [1, с. 164–165].

Оскільки практика функціонування позитивного права постає спільним вектором взаємодії і взаємовпливів багатьох факторів і чинників, то жодна нормативна перевага наодинці априорі не в змозі гарантувати ефективності позитивного права. Це означає, що той чи інший гіпотетичний постулат, який лежить в основі позитивного права, має інструментальні ознаки лише необхідної, а не достатньої умови ефективності позитивного права та інших споріднених цільових орієнтирів. Проте таке «лише» є максимально можливим, тому применшувати його значення не варто.

На інших концептуальних акцентах базується *соціологічний напрям філософії права*. Його представники наголошують на неприпустимості зведення права до закону і на принципових відмінностях правової дійсності та правових можливостей. Якщо практика правозастосування є живим правом, то право на рівні текстуально закріплених правових норм є мертвим, якщо право на рівні закону має статус можливого, то право на рівні практики підпадає під канон дійсного.

На думку представників соціологічної школи, основна проблема полягає в тому, що закон не в змозі передбачити всі можливі особливості правозастосування, контраверсійні труднощі й форс-мажорні обставини, а лише юридична практика (зокрема, судова діяльність) наповнює правові норми реальним змістом, який є когерентним конкретно-історичним обставинам. Тому, на переконання представників соціологічного напрямку, в питаннях права загалом та правозастосування зокрема вирішального значення набувають аспекти особливостей суспільних відносин, правової політики і правового регулювання правосвідомості. Саме ці детермінативні аспекти мають першочергове значення і потребують пріоритетної уваги [2, с. 39–40].

Концептуальний напрям *психологічної школи* наполягає на значущості й визначальності суб'єктивних переживань і емоцій, які відображають основні життєві реалії, зумовлюючи як появу, так і особливості функціонування права. Для предметного оперування аспектом значущості емотивної сфери у правосвідомості й філософії права вся сукупність емоційної дійсності потребує структуризації за такими трьома профільними складниками: імперативним, атрибутивним та імперативно-атрибутивним. Якщо сфера *імперативних емоцій* генерує уявлення про *обов'язки* і фактично визначає зміст моралі, то ключовими для предметної сфери права є *атрибутивні емоції* як усвідомлення своїх *прав*.

На відміну від моралі правові мотивації не можуть мати однобічного характеру, відштовхуючись лише від розширення правових можливостей, адже їм важко буде розраховувати на консенсус, на суспільну легітимність, на добровільне визнання їх суспільною свідомістю в статусі регулятивної норми. Ефективність правової регламентації залежить від того, наскільки атрибутивним уявленням одного індивіда про право відповідає імперативне уявлення іншого індивіда про відповідні обов'язки. Інакше кажучи, **лише двобічний – імперативно-атрибутивний – характер правових емоцій забезпечує їм функціонально-інструментальну перевагу перед мораллю, якій притаманний однобічно-імперативний характер**. У разі недотримання цієї умови (вимоги) потреба в правовому регулюванні суспільних відносин відпала б (або була б істотно девальвована), оскільки право в кращому разі дублювало б соціальні функції моралі, що, певно, контрпродуктивно.

Одні дослідники акцентують увагу на доцільності й визначальності змістовної демаркації права та моралі, мовляв, сам факт інституціалізації права априорі підтверджує

інструментально-регламентаційну недостатність моралі, а тому право об'єктивно й закономірно постає своєрідним мінімумом моралі (не в сенсі її несумісності з мораллю чи невідання моралі, а в розумінні принципово інших засобів досягнення мети суспільного оптимуму порівняно з мораллю). Інша частина дослідників уподібнює змістовно-функціональну сутність права до механізмів захисту інтересів. Дослідники керуються тими міркуваннями, що інтерес є фундаментальним мотивом і спонукою життєдіяльності кожної людини, а ніщо, крім права, не в змозі несуперечливо регламентувати й захищати сферу інтересів, узгоджувати диспозиції індивідуальних, групових, суспільних і глобальних інтересів.

Якщо юриспруденція, вивчаючи закономірності функціонування чинного права, описує право таким, яким воно є, то філософія права – таким, яким воно повинно бути. На основі цієї ідеальної правової норми філософія права оцінює дійсну правову реальність [5, с. 13]. Рамкові параметри цього концептуального положення практично не викликають заперечень, однак виникає запитання принципового значення: «Що слід вважати тією ідеальною правовою нормою, на підставі якої філософія права оцінює (або повинна оцінювати) дійсну правову реальність?».

Чимало аналітиків відштовхується від концептуального засновку, згідно з яким право слід розуміти як втілення національного духу народу, адже в тій мірі, в якій вдалося досягти мети втілення національного духу народу, можна констатувати ефективність права у конкретному суспільстві, його когерентність фундаментальним соціокультурним практикам і його легітимність з погляду ментальних автоматизмів такого соціуму. З міркувань цього концептуального підходу лише на основі права як утілення національного духу народу можна переходити до часткових функціоналів (функціональних особливостей і функціонального поклонання) права.

Доволі поширеним є тлумачення права у вигляді регламентованих державою правил поведінки людей. Формування правил є невід'ємним атрибутом еволюціонування кожного людського суспільства. Від самого зародження спонтанно виникають і перманентно вдосконалюються правила, покликані впорядкувати взаємодію індивідуальних свобод в межах загальносуспільних свобод (можливостей). За відсутності таких нормативних обмежень загальносуспільне буття ризикує перетворитися на *bellum omnium contra omnes* (війну всіх проти всіх), ставлячи під сумнів можливість і доцільність існування суспільства, а щонайменше – ефективного існування соціуму.

Як правило, що більш розвиненим є суспільство, то більш структурованим та ієрархізованим є корпус правил поведінки. З цієї багатоманітної сукупності, яка підпадає під категорію звичаєвого права, держава відбирає ту децимію правил поведінки, котра нею вважається найбільш істотною і значущою для забезпечення загальносуспільного блага і ефективного здійснення спільної життєдіяльності. Сфера права поширюється саме на цю категорію правил поведінки, натомість решта правил поведінки звичаєвого права реалізує свій інструментальний потенціал латентно, на міжособистісному рівні та за відсутності арбітражу в особі держави і її правових регулятивів.

Висновки. Змістовне увиразнення філософії права перебуває в інтенсивній стадії становлення. Аналізуючи цей процес, деякі дослідники вживають термін «концептуальні альтернативи». Однак більш адекватним, коректним наявним реаліям відповідником є термінологічний маркер «теоретико-концептуальні роздоріжжя», оскільки в багатьох випадках різнотлумачень щодо філософії права йдеться не про безкомпромісні альтернативи, що змушують до вибору за принципом «або – або», а про інтерпретативні моделі на кшталт своєрідних парадигм, кожна з яких (подібно до евклідової та неевклідової геометрій) формально-логічно й аргументаційно коректна в межах певної системи координат.

На відміну від концептуальних альтернатив теоретико-концептуальні роздоріжжя володіють істотною перевагою: вони не потребують оперативного приведення до спільного знаменника, а можуть тривалий час існувати за принципом додатковості, взаємодоповнення. Завдяки цій особливості виникає можливість здійснювати апробацію й концептуальне культивування різних підходів до філософії права, кожен з яких може виявитися ефективним на певних етапах генези правової сфери.

Попри наполягання різних дослідницьких підходів на визначальності різних змістовних пріоритетів права, категоризм їхньої несумісності здебільшого є недоречним, позаяк їхня взаємодія позначена взаємодоповнюваним, взаємопосилюваним і мультиплікативним ефектом, а сутність розбіжностей полягає лише в різних ієрархічних комбінаціях, які складаються з тих самих елементів.

Список використаних джерел:

1. Иконникова Г.И., Ляшенко В.П. Основы философии права. Москва : ИНФРА-М, Изд-во «Весь мир», 2001. 256 с.
2. Зандкюлер Х.Й. Демократия, всеобщность права и реальный плюрализм. *Вопросы философии*. 1999. № 2. С. 35–50.
3. Малишев Б.В. Деякі аспекти методологічних особливостей загальної теорії права і філософії права. *Право і громадянське суспільство*. 2013. № 1 (2). URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-2-2013/item/94-deiaki-aspekty-metodolohichnykh-osoblyvostei-zahalnoi-teorii-prava-i-filosofii-prava-malyshev-b-v>.
4. Присухін С.І. Філософія права: об'єкт, предмет і функції. *Юридична наука*. 2013. № 7. С. 97–103.
5. Філософія права : підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. Харків : Право, 2009. 208 с.
6. Філософія права: проблеми та підходи : навчальний посібник / за ред. П.М. Рабіновича. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 290 с.

МАРИНІВ А. В.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри державного
будівництва
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 342.25

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-8>

**ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
У ФРАНЦУЗЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ**

У статті аналізується правова основа місцевого самоврядування у Французькій Республіці. До правової основи місцевого самоврядування сучасної Франції можна віднести Конституцію Франції, законодавчі та регламентарні (урядові) акти, які кодифіковані в єдиний акт – Загальний кодекс територіальних колективів 1996 року, міжнародні джерела, передусім Європейську хартію місцевого самоврядування 1985 року, а також судові рішення. Кодифікація сприяє спрощенню доступу до закону у Франції, зокрема, зменшуючи кількість попередньо розпорошених законів і декретів, які збираються в єдиному довідковому документі та переробляються відповідно до плану, що полегшує розуміння правил. Унікальність кодексу пов'язана з тим, що вона об'єднує закони, декрети уряду. Суддівське право має досить велике значення, зокрема, з огляду на принцип загальної компетенції територіальних колективів. До локальних джерел автор

